

กลยุทธ์ส่งเสริมงานวิจัยจากงานประจำในบริบทสถาบัน วิจัยระบบสาธารณสุข

วรรณพร บุญเรือง*

การแสวงหาพัฒนาการในในระบบสุขภาพ โดยใช้การส่งเสริมงานวิจัยจากงานประจำ เป็นเครื่องมือสำคัญในการทบทวนและปรับปรุงงานประจำที่ทำอยู่ให้พัฒนาเป็นงานที่มีคุณค่ามากขึ้น หรือสร้างสรรค์นวัตกรรมหรือกระบวนการทำงานใหม่ๆ เพื่อใช้แก้ไขปัญหาที่เผชิญอยู่หน้างานที่มีเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ. หลายคนอาจยังคิดไม่ออกว่าจะเริ่มต้นอย่างไรกับการจัดการปัญหาหน้างานที่เป็นภาระอันหนักอึ้งอยู่ และสร้างสรรค์ให้เป็นงานวิจัยที่มีคุณค่าได้. การเปลี่ยนวิธีคิดที่ดี, การใคร่ครวญพิจารณางานที่ตนเองทำอยู่ว่ามีช่องทางที่จะศึกษาและพัฒนาต่อไปอย่างไรก็ดี, หรือการค้นคว้าหาความรู้จากตำราที่ตีพิมพ์ที่มีการบันทึกไว้ ตลอดจนการปรึกษาหารือกับผู้อื่นที่มีประสบการณ์การทำวิจัยที่ดี เป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนางานประจำสู่งานวิจัยทั้งสิ้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้เราอาจเรียกได้ว่าเป็นพลังงานศักยภาพที่สามารถแปลงเป็นแรงขับเคลื่อนออกมาจากผู้ทำเอง แต่ยังมีแรงขับเคลื่อนอีกประเภทหนึ่ง คือ แรงขับเคลื่อนจากภายนอก ที่ช่วยเสริมให้เกิดงานวิจัยจากงานประจำด้วยเช่นกัน. แรงขับเคลื่อนจากภายนอกที่ว่านี้ คือ การส่งเสริมจากหน่วยงานสนับสนุนการวิจัยอย่างสถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข.

สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข ที่เรียกชื่อย่อว่า สวรส. เป็นหน่วยงานที่ยึดแนวทางการดำเนินงานในการสร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างกระบวนการทางวิชาการกับกระบวนการทาง

นโยบาย โดยการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เกิดการร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมทำ และร่วมผลักดันการนำองค์ความรู้สู่กระบวนการตัดสินใจในเชิงนโยบาย และเป็นหน่วยงานระดับชาติที่สำคัญ ในการผลักดันงานวิจัยจากงานประจำ ให้ขยายวงกว้างมากขึ้นในระบบสุขภาพของประเทศ.

แนวคิดของแผนงานวิจัยจากงานประจำ เริ่มเมื่อ พ.ศ. ๒๕๕๐ โดย สวรส. ได้บรรจุแผนงานพัฒนาเครือข่ายวิจัยในรูปแบบ “วิจัยจากงานประจำ” หรือ Routine to Research (R2R) ในยุทธศาสตร์การขยายพันธมิตรทางยุทธศาสตร์ โดยมีพันธกิจหลัก คือ สร้างเครือข่ายการจัดการที่ทำหน้าที่ส่งเสริมและสนับสนุนให้บุคลากรด้านสาธารณสุขทุกระดับพัฒนางานประจำสู่งานวิจัย ที่สามารถใช้ประโยชน์ในการแก้ปัญหาตอบสนองต่อความต้องการของผู้ป่วยและสังคมได้ รวมทั้งทำหน้าที่จัดการความรู้ในบริบทและรูปแบบที่หลากหลาย เพื่อส่งเสริมการพัฒนาขีดความสามารถของบุคลากรด้านสาธารณสุขทุกระดับให้สามารถขับเคลื่อนองค์กรของตนไปสู่ความเป็นองค์กรเรียนรู้ ภายใต้คำขวัญ “พัฒนาคนเพื่อพัฒนางานด้วยแนวคิดการทำวิจัย” โดยยึดหลักการดำเนินงานที่ว่า “เราเป็นตัวเร่งปฏิกิริยา ไม่ใช่ตัวทำปฏิกิริยา”.

ที่ผ่านมา สารเร่งปฏิกิริยาที่ สวรส. ใช้ผลักดันให้เกิดงาน R2R มีหลายรูปแบบด้วยกัน ได้แก่

สารเร่งปฏิกิริยาตัวที่ ๑ คือ คณะกรรมการกำกับทิศทาง

*สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข

แผนงานพัฒนาเครือข่ายวิจัยในรูปแบบวิจัยจากงานประจำ. มีคณะกรรมการ ได้แก่ ศาสตราจารย์ นายแพทย์วิจารณ์ พานิช เป็นประธาน เป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการกำหนดนโยบายการดำเนินงานของแผนงานฯ ประสานงานเพื่อให้มีการระดมทรัพยากรต่างๆ เพื่อสนับสนุนการดำเนินงานของแผนฯ รวมทั้งติดตามการดำเนินงานของแผนฯ ให้เป็นไปตามแนวทางที่กำหนดอย่างต่อเนื่อง. ที่ผ่านมามีการประชุมไปแล้ว ๒ ครั้ง เมื่อวันที่ ๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๒ และวันที่ ๒๗ กรกฎาคม ๒๕๕๒ ซึ่งที่ประชุมได้ให้แนวทางในการขับเคลื่อนงานวิจัยจากงานประจำในรูปแบบต่างๆ และเสนอให้มีการติดตามอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ^(๑).

สารเร่งปฏิบัติการตัวที่ ๒ คือ การจัดประชุมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ 'จากงานวิจัยสู่งานประจำ' ประจำปี ซึ่งในครั้งแรก สวรส. และภาคีเครือข่าย ได้จัดให้มีการประชุมแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากงานประจำสู่งานวิจัย: เพื่อเสริมพลัง สร้างสรรค์ และพัฒนา ขึ้น ในวันที่ ๒ - ๓ กรกฎาคม ๒๕๕๑ ณ โรงแรมมิราเคิลแกรนด์ กรุงเทพมหานคร. ในครั้งนั้นมีผู้เข้าร่วมการประชุม ๑,๒๖๒ คน จากทุกภูมิภาคทั่วประเทศ นับว่าเป็นการเปิดตัว R2R ระดับประเทศที่ได้รับการตอบรับที่เกินความคาดหมาย. รูปแบบการประชุมมีทั้งการบรรยาย อภิปรายและการจัดนิทรรศการแสดงผลงานที่ได้รับรางวัลยอดเยี่ยมและดีเด่น. การประชุมแบ่งออกเป็น ๕ ห้องย่อย ในแต่ละห้องย่อยจัดเป็นกลุ่มเล็กๆ เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์กันอย่างแท้จริงและทั่วถึง. การจัดนิทรรศการผลงานที่ได้รับรางวัลเป็นอีกรูปแบบหนึ่งที่มีความสนใจจากผู้เข้าร่วมประชุม. แนวความคิดและเนื้อหาสาระที่สื่อสารลงบนแผ่นโปสเตอร์นิทรรศการเป็นการจุดประกายความคิดให้กับผู้ร่วมงานได้ต่อยอดงานวิจัยที่ทำอยู่และเป็นพลังในการสร้างสรรค์ผลงานให้ดียิ่งๆขึ้นไป ซึ่งในครั้งนั้นผู้เข้าร่วมประชุมส่วนใหญ่เป็นพยาบาล คิดเป็นร้อยละ ๖๓ ของผู้เข้าร่วมประชุมทั้งหมด และส่วนใหญ่เป็นผู้ปฏิบัติงานอยู่ในโรงพยาบาลชุมชนรองลงมาคือโรงพยาบาลศูนย์ และสถานอนามัย/ศูนย์สุขภาพชุมชนตามลำดับ. ผู้เข้าร่วมการประชุมส่วนใหญ่มุ่งหวังที่จะเรียนรู้เพื่อนำไปสู่การทำงานวิจัยจากงานประจำต่อไป^(๒). หลังจากการประชุมในครั้งนี้ สิ่งที่ตัว

เร่งปฏิบัติการอย่าง สวรส. จะต้องดำเนินการต่อไปก็คือ การสร้างกระแสให้ R2R เป็นสินค้าที่ติดตลาดของบุคลากรด้านสาธารณสุข เพื่อผลักดันให้เกิดการพัฒนางานประจำสู่งานวิจัยในระบบสุขภาพอย่างต่อเนื่อง จึงเป็นที่มาของการจัดประชุมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ครั้งที่ ๒.

ในการประชุมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ R2R ครั้งที่ ๒ เป็นการจัดการประชุมภายใต้ชื่อว่า *Routine to Research: เพิ่มคุณค่า พัฒนาคน พัฒนาบริการ* ในช่วงวันที่ ๑๖-๑๗ กรกฎาคม ๒๕๕๒ ณ โรงแรมริชมอนด์ นนทบุรี มีผู้เข้าร่วมประชุมทั้งสิ้น ๑,๕๔๒ คน ส่วนใหญ่เป็นพยาบาลอีกเช่นกัน คิดเป็นร้อยละ ๖๒.๓ ของผู้เข้าร่วมประชุมทั้งหมด และส่วนใหญ่เป็นผู้ปฏิบัติงานที่สังกัดอยู่ในโรงพยาบาลชุมชน รองลงมาอยู่ในโรงพยาบาลศูนย์/โรงพยาบาลทั่วไป และสถานอนามัย ตามลำดับ^(๓). รูปแบบการประชุมครั้งนี้แตกต่างจากในครั้งแรก โดยเพิ่มห้องประชุมย่อยเป็น ๔ ห้อง ๑ ใน ๔ เป็นห้อง R2R เวชกรรม ที่เปิดโอกาสให้คนทำงานเอาปัญหาวิจัยที่คิดไม่ตก มาแลกเปลี่ยนและเปิดรับมุมมองจากผู้รู้ที่มากประสบการณ์. จุดเด่นของการประชุมครั้งนี้คือ การสร้างแรงบันดาลใจในการพัฒนาคุณภาพงานและต่อยอดให้เป็นงานวิจัย ซึ่งผู้เข้าประชุมได้รับข้อมูลความรู้ จากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อนำกลับไปพัฒนาการทำงานในหน่วยงาน โดยเริ่มการปรับปรุงกระบวนการทำงานระดับบุคคล.

สารเร่งปฏิบัติการตัวที่ ๓ คือ การจัดการประกวดงานวิจัย R2R ประเภทต่างๆ. สวรส. และภาคีเครือข่ายได้เริ่มการจัดการประกวดรางวัลผลงาน R2R ครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. ๒๕๕๑ โดยแบ่งประเภทรางวัลไว้ ๓ ระดับ มีผู้ที่ได้รับรางวัลทั้งสิ้น ๓๔ เรื่อง แบ่งเป็นผลงานที่ได้รับรางวัลในระดับปฐมภูมิ มีจำนวน ๑๐ เรื่อง ระดับทุติยภูมิ จำนวน ๑๑ เรื่อง และระดับตติยภูมิ จำนวน ๑๓ เรื่อง จากผู้ส่งผลงานเข้าร่วมประกวดกว่า ๓๖๐ เรื่อง. เกณฑ์ในการพิจารณาผลงานจะพิจารณาจากการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ หรือการสร้างความรู้ในการแก้ปัญหาทางงานประจำ หรือการนำความรู้ไปพัฒนาระบบบริการสาธารณสุข และเกิดการพัฒนาศักยภาพของบุคลากร ตลอดจนการมีส่วนร่วมของคนทั้งในและนอกองค์กรที่เกี่ยวข้อง. ปรากฏการณ์

หนึ่งที่ได้เห็นได้ชัดจากการจัดการประกวดผลงาน R2R ดีเด่นในครั้งนี้นี้ คือ ทำให้คนทำงานผู้สร้างสรรค์งานประจำให้เป็นงานวิจัยเกิดกำลังใจ เนื่องจากได้รับการยอมรับ และทำให้ผู้อื่นเห็นคุณค่าของการพัฒนางานประจำ เป็นพลังให้เกิดการพัฒนาทำให้เป็นประโยชน์ยิ่งๆ ขึ้นไป รวมทั้งทำให้คนทำงานมีความสุขและสนุกไปกับการทำงานในที่สุด.

การประกวดรางวัล R2R ในครั้งที่ ๒ มีการให้รางวัลผู้ปฏิบัติงานในระดับการบริการปฐมภูมิ ทติยภูมิ ตติยภูมิ และหน่วยงานอื่นๆ ในระบบสุขภาพ มีผู้สนใจส่งผลงานเข้าร่วมประกวดทั้งสิ้น ๔๔๕ เรื่อง ซึ่งเกณฑ์การประกวดพิจารณารางวัลยังคงเน้นในเรื่องการนำผลงานไปใช้ประโยชน์ การสร้างความรู้ในการแก้ปัญหาทางงานประจำ การนำผลงานไปปรับปรุงระบบบริการสุขภาพ ความประหยัดในต้นทุนการบริการ และเกิดการพัฒนาศักยภาพของบุคลากร ตลอดจนการมีส่วนร่วมของคนทั้งในและนอกองค์กรที่เกี่ยวข้อง. ผลงานที่ได้รับรางวัลทั้งสิ้นมี ๔๔ เรื่อง แบ่งเป็น ๔ กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มที่ ๑ สถานีนอมาลัย/สำนักงานสาธารณสุขอำเภอ มีผลงานที่ได้รับรางวัลจำนวน ๑๕ เรื่อง, กลุ่มที่ ๒ โรงพยาบาลชุมชน มีผลงานที่ได้รับรางวัลจำนวน ๑๐ เรื่อง, กลุ่มที่ ๓ โรงพยาบาลศูนย์/โรงพยาบาลทั่วไป/โรงพยาบาลเอกชน มีผลงานที่ได้รับรางวัลจำนวน ๙ เรื่อง, และกลุ่มที่ ๔ สำนักงานสาธารณสุขจังหวัด/โรงเรียนแพทย์/สถาบันการศึกษา มีผลงานที่ได้รับรางวัลจำนวน ๑๐ เรื่อง. จากการจัดประกวดผลงาน R2R ครั้งที่ ๒ ได้มีการถอดบทเรียนการส่งผลงานเข้าประกวด^(๔) โดย รองศาสตราจารย์ นายแพทย์สมพันธ์ ทัศนียม และคณะ เพื่อเป็นแนวทางให้กับผู้สนใจที่จะส่งงาน R2R เข้าร่วมการประกวดในปีต่อไปด้วย.

สารเร่งปฏิบัติการตัวที่ ๔ คือ การลงนามความร่วมมือในการดำเนินงานสนับสนุนกระบวนการจัดการความรู้จากงานประจำสู่งานวิจัย ๔ หน่วยงาน ได้แก่ คณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล มหาวิทยาลัยมหิดล, กระทรวงสาธารณสุข, สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ (สปสช.) และสถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข เมื่อวันที่ ๑๙ สิงหาคม ๒๕๕๑ โดยคณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาลสนับสนุนด้านวิชาการ,

กระทรวงสาธารณสุขสนับสนุนด้านนโยบายให้บุคลากรสาธารณสุขของหน่วยงานในสังกัดดำเนินการวิจัยจากงานประจำเพื่อพัฒนางานบริการสู่ประชาชนให้มีคุณภาพมากขึ้น, สปสช.สนับสนุนด้านนโยบายให้หน่วยบริการคู่สัญญาภายใต้ระบบหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า เห็นความสำคัญและดำเนินงานวิจัยจากงานประจำเพื่อพัฒนาให้ประชาชนผู้มีสิทธิได้รับบริการที่มีคุณภาพอย่างครอบคลุมมากขึ้น พร้อมทั้งพิจารณาสนับสนุนงบประมาณเพิ่มเติมเพื่อเป็นการสนับสนุนการจัดการความรู้จากงานประจำสู่งานวิจัย, และสถาบันวิจัยระบบสาธารณสุขสนับสนุนด้านวิชาการ การบริหารจัดการและงบประมาณสำหรับการดำเนินงานเพื่อให้เกิดเครือข่ายนักวิจัย R2R ดังกล่าว และส่งเสริมให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ระหว่างนักวิจัยและนำไปสู่การต่อยอดความรู้ในประเด็นความสนใจร่วมต่างๆ ในอนาคต.

สารเร่งปฏิบัติการตัวที่ ๕ คือ เว็บไซต์ R2R (<http://r2r.hsri.or.th>) เป็นช่องทางสื่อสารช่องทางหนึ่งที่ทำให้คนทำงานที่สนใจจะทำวิจัย ตลอดจนคนที่ไม่ว่าจะเริ่มต้นทำวิจัยอย่างไร ได้แลกเปลี่ยนความรู้ ความคิดเห็น อีกทั้งยังเป็นช่องทางในการสื่อสาร เชื่อมโยงข้อมูล และติดต่อกันเป็นเครือข่ายงานวิจัย R2R ในระบบสุขภาพให้กว้างขวางและต่อเนื่องมากยิ่งขึ้น.

เนื้อหาใน <http://r2r.hsri.or.th> ประกอบไปด้วยตัวอย่างผลงาน R2R ดีเด่นที่สุด, เอกสารเกี่ยวกับงานประจำสู่งานวิจัย, รวมถึงเอกสารประกอบการประชุมแลกเปลี่ยนเรียนรู้งานประจำสู่งานวิจัย ครั้งที่ ๑ และ ครั้งที่ ๒. คอลัมน์ถาม-ตอบปัญหาวิจัยต่างๆ ได้รับความสนใจจากคนทำงาน R2R และคนที่สนใจจะทำวิจัย เป็นการแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็นและข้อสงสัยที่เกิดขึ้นจากปัญหาหน้างาน, การใช้กระบวนการหรือระเบียบวิธีวิจัยที่เหมาะสม ตลอดจนเป็นการนำเสนอข่าวคราวความเคลื่อนไหวในการดำเนินงานของแผนงานวิจัยจากงานประจำ.

ที่กล่าวมาทั้งหมดข้างต้น เป็นเพียงสารเร่งปฏิบัติการบางตัวที่ สวรส.ใช้ผลักดันให้เกิดการสร้างสรรค์งานวิจัยจากงานประจำ ซึ่งในระยะที่ผ่านมาได้ผลในการสร้างกระแสพอควร.

อย่างไรก็ตาม สวรรสมีความเชื่อว่า ยังมีผลงานวิจัยจากงานประจำที่เกิดขึ้นเองโดยมิได้เกี่ยวข้องกับสารเร่งปฏิกิริยาเหล่านี้ อีกมากมาย เพียงแต่ยังมิได้เปิดเผยสู่สาธารณะ. ทำอย่างไรจึงจะได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับเจ้าของผลงานเหล่านั้น เป็นงานที่สวรรส. จะต้องคิดค้นกลยุทธ์ต่อไป เพื่อให้งาน R2R ขยายวงกว้างขึ้นจนสามารถก่อรูปเป็นวัฒนธรรมการทำงานที่แข็งแกร่งโดยไม่ต้องใช้สารเร่งปฏิกิริยาอีกต่อไป และนั่นคือเป้าหมายสุดท้ายที่คาดหวัง. ทั้งนี้ งาน R2R ที่มีความยั่งยืนจะเกิดขึ้นได้ก็ด้วยจิตสาธารณะของบุคลากรสาธารณสุขที่มุ่งหวังให้ประชาชนหรือผู้ป่วยได้รับบริการที่ดี มีคุณภาพ เพื่อให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น โดยมีได้คาดหวังสิ่งตอบแทนใดๆ.

เอกสารอ้างอิง

๑. รายงานการประชุมคณะกรรมการกำกับทิศทางแผนงานพัฒนาเครือข่ายวิจัยในรูปแบบวิจัยจากงานประจำ ครั้งที่ ๑/๒๕๕๒ วันที่ ๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๒ และรายงานการประชุมคณะกรรมการกำกับทิศทางแผนงานพัฒนาเครือข่ายวิจัยในรูปแบบวิจัยจากงานประจำ ครั้งที่ ๒/๒๕๕๒ วันที่ ๒๗ กรกฎาคม ๒๕๕๒.
๒. ผลการวิเคราะห์จากแบบประเมินการประชุมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ R2R : เสริมพลัง สร้างสรรค์ และพัฒนา ในวันที่ ๒ - ๓ กรกฎาคม ๒๕๕๑.
๓. ผลการวิเคราะห์แบบประเมินการประชุมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ R2R : เพิ่มคุณค่า พัฒนาคณะ พัฒนาศักยภาพ ในวันที่ ๑๖ - ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๕๒.
๔. สมพันธ์ ทศนิยม และคณะ. บทเรียนจากการรวบรวมบทคัดย่อ : <http://r2r.hsri.or.th>